

Osuuskunta julkisen terveydenhuollon mahdollisuutena

Mauno Vanhala

Yleislääketieteen professori, Itä-Suomen Yliopisto

Ylilääkäri, KSSHP, 13.11.2012

Kunnilla on lakisääteinen sos- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuu.

Vastuuseen sisältyy

- -vastuu väestön hyvinvoinnin ja terveyden seurannasta ja edistämisestä
- -vastuu julkisen vallan käytöstä sosiaali- ja terveydenhuollossa
- -vastuu sosiaali- ja terveyspalvelujen palvelutarpeen selvittämisestä
- -vastuu palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta
- -vastuu tuotantotavasta päättämisestä
- -vastuu tuotannon seurannasta ja valvonnasta
- -vastuu järjestämiseen liittyvästä rahoittamisesta
- -vastuu voimavarojen tehokkaasta kohdentamisesta
- -vastuu sosiaali- ja terveystoimen kehittämisestä

Järjestäminen/Tuottaminen

- Kunnilla on velvollisuus järjestää ja rahoittaa peruspalvelut kuntalaisilleen.
  - Järjestämisvastuun voi siirtää jollekin perustettavalle ”apparaatille”
- Kunta tai kuntien perustama ”apparaatti” voi tuottaa palvelut itse tai ostaa ne periaatteessa miltä tuottajalta tahansa!!!

TERVEYDEN- JA VANHUSTENHUOLLON KESKEISET RAHAVIRRAT-MONIKANAVAINEN RAHOITUSJÄRJESTELMÄ

- **KOKONAISMENOT 17,1 MRD € V. 2008**
- **JULKINEN RAHOITUS 76 % (KUNNAT 40%,
VALTIO 22%, KELA 14%)**
- **KOTITALOUDET 19%, TYÖNANTAJAT 2,5% JA
YKSITYISET VAKUUTUKSET 1,7%**

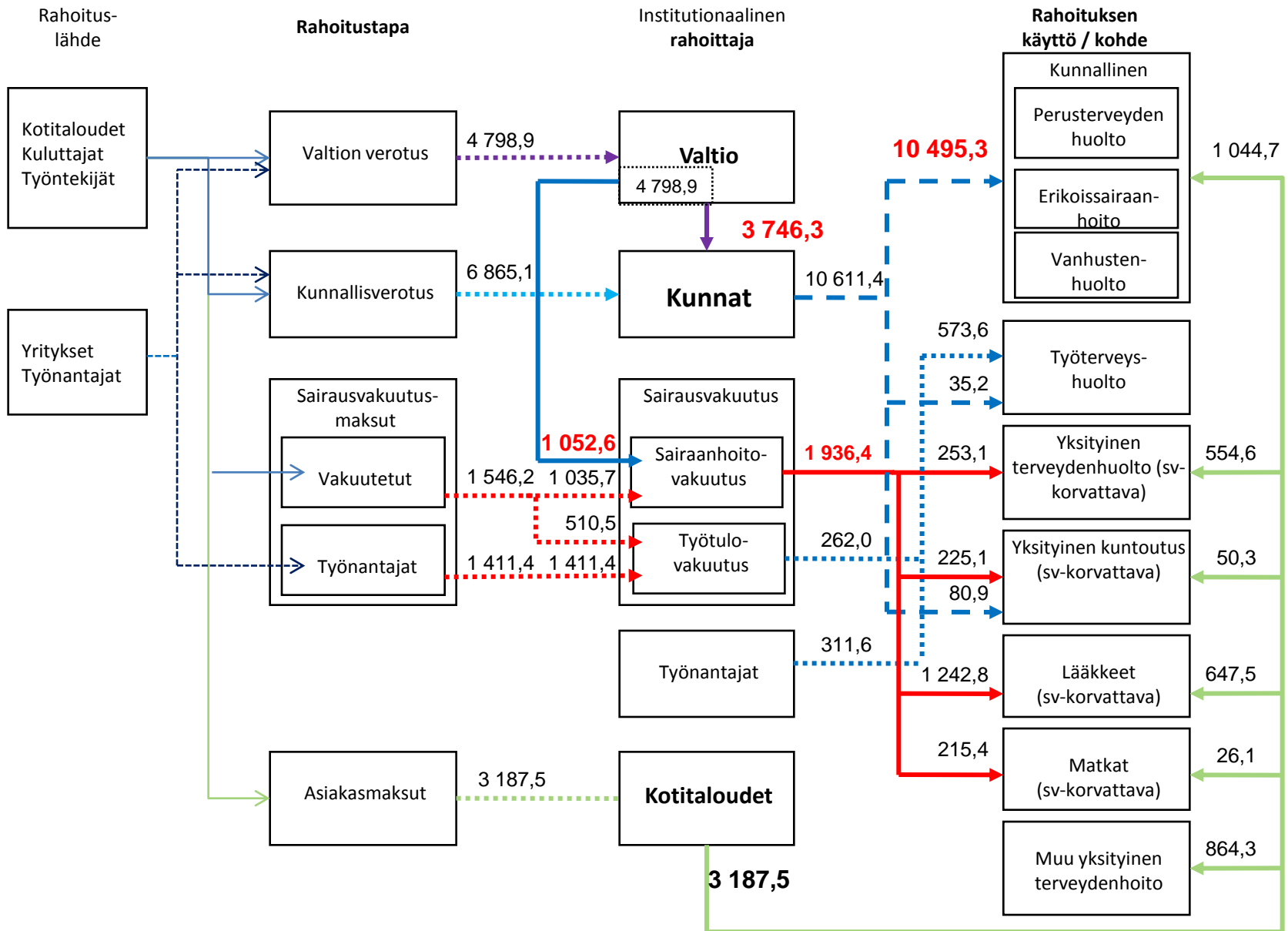
Palvelujen järjestäminen / tilaaminen EU –maissa

	RAHOITTAJIA		TILAAJIA	
	Luku- määrä	Asukkaita/ rahoittaja	Luku- määrä	Asukkaita/ tilaaja
SUOMI	336	15 795	336	15 795
Kreikka	30	374 000	30	374 000
Itävalta	21	397 000	21	397 000
Malta	1	406 000	1	406 000
Saksa	200	411 000	200	411 000
Ruotsi	21	439 000	21	439 000
Luxemburg	1	471 000	9	52 000
Kypros	1	793 000	1	793 000
Slovakia	6	899 000	6	899 000
Tanska	5	1 098 000	5	1 098 000
Tseki	9	1 140 000	9	1 140 000
Viro	1	1 340 000	4	335 000
Slovenia	1	2 010 000	1	2 010 000
Espanja	20	2 216 000	20	2 216 000
Latvia	1	2 271 000	8	284 000
Italia	20	2 943 000	20	2 943 000
Liettua	1	3 366 000	5	673 000
Irlanti	1	4 250 000	1	4 250 000
Bulgaria	1	7 538 000	28	269 000
Unkari	1	10 035 000	1	10 035 000
Belgia	1	10 517 000	7	1 502 000
Portugali	1	10 620 000	5	2 124 000
Hollanti	1	16 390 000	19	863 000
Romania	1	22 215 000	42	529 000
Puola	1	38 116 000	1	38 116 000
Iso-Britannia	1	60 520 000	152	398 000
Ranska	1	61 840 000	3	20 613 000

Lähde: Thomson S, Foubister T,
Mossialos E. Financing Health
Care in Europe.

Observatory Studies Series No 17,
European Observatory on Health
Systems and Policies

Terveyden- ja vanhustenhuollon keskeiset rahavirrat 17 100 m€ v. 2008

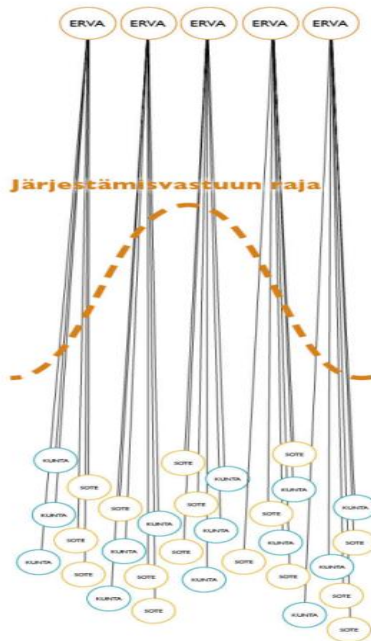
LAAJA TERVEYDENHUOLLON RAKENNEMUUTOS TARVITAAN, KOSKA...

- Perusterveydenhuolto on pahoin rapautunut, entiset keinot eivät tehoa. Heikot ja lukuisat terveydenhuollon organisaatiot ovat joutuneet esim. lääkäri- ja hammaslääkärityön hankkimisessa korkeaa taloudellista tuottoa tavoittelevien yritysten rahastuksen kohteeksi.
- Nykyinen palvelujärjestelmä ja monikanavainen rahoitus ovat luoneet maan eri alueiden ja väestöryhmien välille merkittävän epätasa-arvon palvelujen saatavuuteen ja kustannuksiin, kannustaa siirtämään palvelu- ja kustannusvastuuta maksajalta toiselle ja synnyttää palvelujärjestelmään tehottomuutta, lisää epätarkoituksenmukaista palvelujen käyttöä ja kokonaiskustannuksia, synnyttää henkilöstön saatavuusongelmia julkisella sektorilla.
- Sosiaaliryhmien välinen elinajan pituuden ero on selvästi kasvanut! On kansallinen häpeätahra (miehillä jopa 13 vuotta ja naisilla 7 vuotta).

Sotepol-ministeriryhmän malli

Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen kokonaisuus

Malli

Kunnat tai sote-alueet vastaavat laajennetusta perustason palvelujen järjestämisestä mukaan lukien merkittävä osa sairaalahoitoa. Ervan asemaa selvitetään. Jatkotyössä täsmennetään edellytykset perustason (kunta tai sote-alue) kantokyvyille sekä järjestämisvastuu molemmilla tasoilla.

- Useita koordinaatiotehtäviä: kehittämistyö (kaste-aluejory-ideologialla), yhtenäisen hoidon kriteerit, menetelmien käyttö, myöntämiskriteerit, erityisryhmien palvelujen turvaaminen, tutkimustyö
- Suunnittelutehtäviä: palvelutarpeen ennakointi, henkilöstö- ja osaamistarpeen ennakointi; henkilöstön joustava käyttö
- Viranomaistehtäviä: ensihoitokeskuksen viranomaisrajapinta (HÄKE), taktinen ensihoito, potilasdirektiivin ennakkolupa
- Potilas-/asiakasrekisterit ja tietojärjestelmät

- Erityistason sosiaalipalvelut, kuten monikäyttäjien päihdepalvelut ja kuntoutus, erityisen vaativat huostaanotot kuten ipsestiepälyt
- Ensihoito ja Sote 24/7 täyden palvelun päivystys, erikoissairaanhoidon päivystys

- Viiden yliopistosairaalan toiminta, n. 10 "täyden palvelun" sairaalan toiminta, vaativa sairaalahoito, vaativa päiväkirurgia
- Pienten erityisryhmien erityisosaamista edellyttävät palvelut, jotka voidaan eriyttää perustason palveluista kuten syöpäsairauksien tutkimuksellinen hoito, lasten vaikeat kehityshäiriöt, kehitysvammapsykiatria, Valtakunnallisesti 1-2 yksikköön keskitettävät palvelut kuten elinsiirrot

- Koko väestön ensisijainen päivystys ja kriisipäivystys - edellyttää klinisiä tukipalveluita mm. geriatriasta arviointiyksikköä

- Elektiivinen ja akuuttigeriatrinen sairaalahoito, kuntoutus, osin sairauksien poliklinikkahoito

- Yleiset sote-neuvontapalvelut (call center), sosiaali- ja potilasasiain toiminta, sosiaalialan kehittämiskeskukset, perusterveydenhuollon yksiköt

- Perustason ehkäisevät ja korjaavat palvelut, pääosin lähipalveluina annettavina kuten kaiken ikäisten neuvolapalvelut, koulu-, opiskelu- ja työterveyshuolto, pitkäaikaissairauksien ehkäisy, seuranta ja hoito, ml. suun terveydenhuollon palvelut, yleislääkärin ja hoitajan vastaanotto, (perussosiaali-työ, toimeentulotuki, kotihoidon palvelut, omaishoidon tuki, tavanomainen katkaisuhoido, matalan kynnyksen palvelut, asumispalvelut; hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen; kehittämistyö, koulutus, tutkimus

Palvelurakennetyöryhmän väliraportti

- 1) Suomeen muodostuu 60-70 sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisaluetta, jotka järjestävät, rahoittavat ja tilaavat palvelut.**
- 2) Suurten kaupunkien palvelut järjestetään Vahva keskuskuntamallilla. Maakunnan sosiaali- ja terveyspalvelut järjestetään ”vahva keskuskunta kunta” mallilla, Keskuskunta järjestää, rahoittaa ja tuottaa palvelut muille maakunnan kunnille/ sote-alueille isäntäkuntamallilla.**
- 3) Maakuntaan muodostetaan SOTE-piiri, jonka ”kautta” kunnat järjestävät, rahoittavat ja tilaavat tarvitsemansa sosiaali- ja terveyspalvelut.**

Tuotanto

- Perinteisesti tuotettu pääosin omana toimintana
  - Kunnan/kuntayhtymän toimesta Sosiaalitoimi+ PTH (Terveyskeskukset) yhdessä tai erikseen= kunnan tehtävä
    - Nykyään työttömät, lapset ja nuoret sekä vanhukset käyttävät terveyskeskusten palveluja
  - Työterveyshuolto aiemmin omana, mutta nyttemmin yhä enemmän yksityisesti ja liikelaitoksina
    - Noin 1.2 miljoonaa suomalaista on yksityisen tai liikelaitosmallilla tuotetun työterveyshuollon piirissä
    - Pelaa eri säännöillä kuin oma tuotanto
    - Erityisesti yksityinen lisää eriarvoisuutta
  - Erikoissairaanhoito kuntayhtymissä= Sairaanhoidopiireissä
    - Valtio valtiossa

Tuotanto

- Viime aikoina lisääntyvässä määrin etenkin PTH:ssa ja päivystyksissä lääkäripalveluja hankittu ostopalveluina ”Keikkalääkärifirmoilta”
  - *Vaikeuksia on tullut roppakaupalla*
  - *Laatu ja saatavuus (lääkäriin taidot, kielitaito jne. ei ole vastannut tilattua– ostamisen ongelma myös*
- Ulkoistettu kokonaisuuksia – *vaikeuksia odotellaan tulevan kun kriittinen kynnyks ulkoistuksissa ylittyy (30-40%??)*
  - *Markkinaa vallatessa ulkomaisten pääomasijoittajien rahoilla on vara tehdä tappiollakin, mutta kun kilpailijat on saatu nurin, hinta nousee väijäämättä.*

Nyt mylly on rikki ja matka ei ilman
isoa tuotantoremonttia jatku

Auttaisiko tuotanto-osuuskuunta?

Terveydenhuollon Osuuskunta

- Henkilöiden ja/tai juridisten henkilöiden/kuntien jne. muodostama hanke, jonka tarkoituksena on tyydyttää jäsentensä (sosiaali- ja) terveydenhuollon tarpeita taloudellisesti, yhteisesti omistetun ja demokraattisesti hallinnoidun yrityksen avulla.

Terveydenhuollon osuuskunnan toiminta

- terveydenhuollon toimintaa harjoittava yritys, jonka omistavat osuuskunnan jäsenet (kunnat, työntekijät, asiakkaat, yksityiset jne.).
- jäsenmäärää eikä pääomaa ei ole ennalta määrätty
- Tarkoitus: terveyspalveluiden tuotannon toteuttaminen, voittoa tavoittelematta
- mahdollisuus käyttää myös yksityisiä tuottajia
- mahdollisuus samanaikaisesti sisäiseen yrittäjyyteen tai työsuhteeseen

Olisiko uskottava, että nykyisellä tuotantomallilla emme pärjää yksityisten puristuksessa??

Erilaisia mahdollisuuksia

- Maakunnallinen terveydenhuollon tuottajaosuuskuntamalli
- Terveysaseman tuottajaosuuskuntamalli
- Lääkäreiden muodostama tuottajaosuuskunta
- Spesiaalitoiminnan osuuskuntamalli
- Kuntien omistama lääkäriosuuskuntamalli

Tilaaja MAAKUNNALLINEN Tilaaja/Järjestäjä

Kunnat (poliitikoita +virkamiehiä) Vakuutuslaitoksia KELA, Työnantaja (TTH)	Tarvearvio koko terveydenhuollosta ja sosiaalitoimesta
--	--

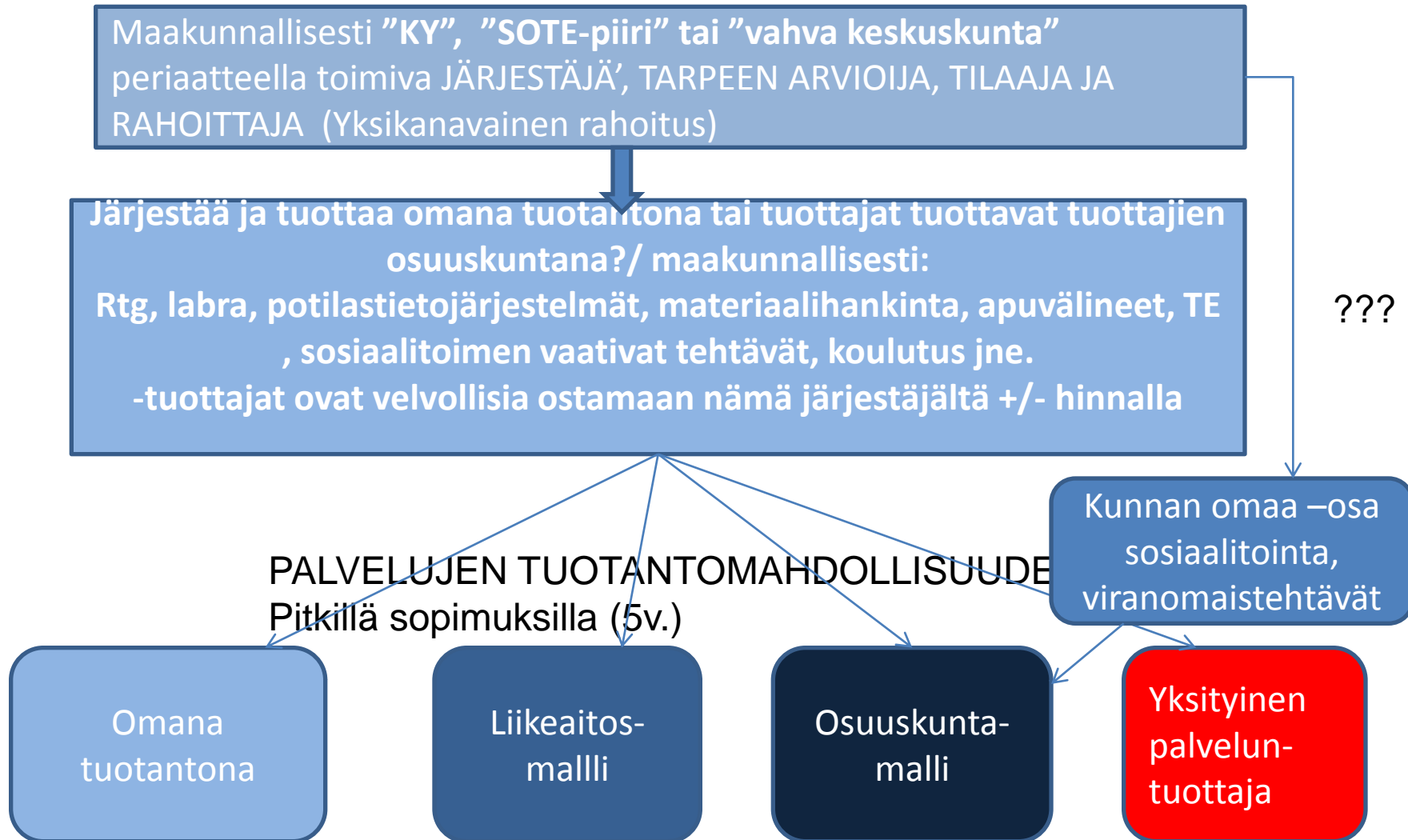
Tuottaja MAAKUNNALLINEN Terveyspalvelujen Tuottajaosuuskunta

Osakkaina: Kunnat (edustus= poliitikot (=demokratia) KELA Apteekit Yksityisiä palvelutuottajia Järjestöt	Bonusosakkaina: Henkilöstö Asiakkaat
---	---

”KY” tilaajana ja rahoittajana

- ”Kuntayhtymämalli” tai ”Vahva keskuskuunta” (virkamiehiä, poliitikoita)
- Hallinnoi ja hoitaa kiinteistöt, infrastruktuurin (mahdollisesti **Rtg, labra, potilastietojärjestelmät, materiaalihankinta, apuvälineet jne.**)
- Arvioi palvelutarpeen, määrittää laadun ja määrän
- Sopii Osuuskunnan kanssa tuotannosta pitkän aikavälin sopimuksella
- Toimii ”Yksikanavaisena” rahoittajana, esim. 3 viimeisen vuoden käytön (kunnat, KELA-korvaukset, Työnantajat jne.) keskiarvon perusteella

So-Te palveluiden järjestäminen ja tuottaminen 2015

Maakunnallinen Osuuskunta tuottajana

EDUSTAJISTO, joka osuuskunnan kokouksessa
valitsevat Hallintoneuvoston

HALLINTONEUVOSTO

KUNTA/KUNNAT	KELA	Työnant	Henkilö- kunta	Asiakk aat	Ap t.	III- sekt-
51% (10)	20% (4)	10% (2)	10% (2)	10%(2)	1P	1P

HALLITUS

Terveysalan, Taloushallinnon, Lakiasioiden, jne.
Käyttää Osuuskunnassa käytännön
päättäntävaltaa

TOIMITUSJOHTAJA

Erilaisten terveystalvelujen tuotantotapojen vertailua

Ominaisuus	SOTE	Keskus(isäntä) kunta	Liikelaitos	Osuuskunta	OY
”Tavarantuotanto” kunnan kannalta katsoen. (Tilaaaja/tuottaja ?)	Omana yhteisesti tuotettuna Tilaaaja/tuottaja sama	Omana isännälle +ostoina muille (tilaaaja-tuottaja + ja -)	Ostoina Tilaaaja-tuottaja kiinteässä yhteydessä	Ostoina (tilaaaja-tuottaja erillään)	Ostoina (tilaaaja-tuottaja erillään)
Tuottamisen yrittäjä-pohjaisuus = kannustavuus	-	-	- (+)	+++, kokonaistuotanto-pohjainen, kokonaisuuden lopputulos ratkaisee	+++,, ”tuotepohjainen”, tuottamatonta tuotetta ei kannata tehdä!!
Tuottamisen itsenäisyys (omistaja-hallinnointi)	-, täysin ohjattavissa = EI ITSENÄINEN (sekä tuotteet että tuottamisen tapa, eli paras tapa tuottaa ei onnistu?)	--(+), täysin ohjattavissa (sekä tuotteet että tuottamisen tapa, eli paras tapa tuottaa ei onnistu?)	-(+), itsenäisyys näennäistä, sekä tuotteet että tuottamisen tapa ohjattavissa	+++ Tuottaminen ohjattavissa, (edustajisto ja hallintoneuvosto), tuottamisen tapa itsenäinen	+++ huonosti ohjattavissa
Rahalla ohjaus	-	-	+ (tahtovat elää omaa elämäänsä)	+++ (tuotanto-sopimuksilla)	+++ (ostopolitiikalla)
Toiminnan itsenäisyys	-	-	+(-)	+++	+++
”Voitto”, ylijäämä	Ei ole	Ei ole	Yleensä tavoittelee 0-tulosta	Ylijäämä tekijöille ja jäsenille	Voitto osakkeenomistajille
Tulevaisuusorientaatio	+,-	+,-	+,-	+++	++
Flexibiliteetti	-(+)	-(+)	-(+)	+++	+,- (omistajat rajoittavat)

Erilaisten terveystalvvelujen tuotantotapojen vertailua

Ominaisuus	SOTE	Keskus(isäntä) kunta	Liikelaitos	Osuuskunta	OY
Alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo palvelujen saatavuudessa	Poliittisten päätösten armoilla	Keskuskuntapainotteinen, epätasa-arvoinen, reuna-alueiden palvelut riippuvat ostajien rahavaroista	Riippuu sopimuksista, mutta lienee keskittävä malli	Parantaa tasa-arvoa, antaa palvelut lähellä	Heikentää alueellista tasa-arvoa, palvelut tuotetaan voittoa eniten tuottavissa yksiköissä
Sosiaalinen ulottuvuus	Mukana	Keskuskunnalla mahdollisesti mukana, reuna-alueilla puuttuu	Vaikea toteuttaa	Mukana	Ei
Laatukysymykset	Kunnallisen järjestelmän laatu, ei kannustavia elementtejä	Kunnallisen järjestelmän laatu, ei kannustavia elementtejä	Mahdollista ottaa laatupainotteiset kannustimet, mutta käytännössä ei ole ollut mahdollista	Laatupainotteiset kannustuselementit mukana	Laatuvaatimukset
Hinta-laatusuhteen kannustavuus	Entisenlainen, ei insentiivejä	Entisenlainen, ei insentiivejä	Entisenlainen, ei insentiivejä	Mukana, on näyttöä, että laatu paranee ja TE+preventio lisääntyvät	Mukana??, on toisaalta osoitettu, että terv.palvelujen yksityistäminen lisää hintaa ja huonontaa laatua

Maakunnallinen osuuskuntamalli

Edut

- Tilaaaja ja tuottaja erillään
- Omistaja ja johtaminen eriytetty
- Yksikanavainen rahoitus ja koko terveystalouden ketju yhdessä järjestelmässä (lääkkeet, sairauslomat, kuntoutus, vastaanotot, ESH. Jne.)
- Saumattomat hoitoketjut, jonot loppuvat
- Notkeasti reagoiva palveluntuottaja
- Yrityksenomainen tuotanto, henkilöstön motivoiminen mahdollista (bonukset)
- Väestön motivoiminen mahdollista
- Preventio ja TE nousuun
- Byrokratia minimissä

Haitat

- Hyppy ”tuntemattomaan”, kulttuurin muutos voi hiertää
- Hallinto- ja tukipalvelurakenne karsiutuu (työt loppuvat joiltakin, tai joutuu siirtymään suoraan potilasta hyödyttävään työhön)
- Poliittinen päätäntävalta substanssin suhteen vähenee

Mahdollisuudet

- Ei tarvita laajaa kuntauudistusta
- Resurssien suuntaus ”solmukohtiin”
- Henkilöstön motivoituminen, asiat hoidetaan oikea-aikaisesti, taloudellisesti
- Hallinnon ja tukipalveluiden karsinta
- Toimivan Potilastietojärjestelmän osto
- Parempaan kustannustehokkuuteen
- Estää haitallinen kilpailu henkilöstöstä

Uhkat

- Laki voi tuoda ongelmia (kilpailutus, jne.)
- Henkilöstö ei lähde mukaan (henki päälle)
- Yksityinen sektori nousee vastaan
- Ei saada tarpeeksi karismaattisia vetäjiä
- Kunnat kokevat etäisyyttä malliin, toisin sanoen, epäilevät demokratian toteutumista = vaikuttamis- mahdollisuuksiaan

Yksi terveysasema

- Henkilöstö perustaa Osuuskunnan
- Palvelujen järjestäjä ja Osuuskunta tekevät pidempiaikaisen sopimuksen (kilpailutuksen jälkeen?) terveyspalvelujen tuottamisesta
- Sosiaalitoimi soveltuvin osin???
- Rahoitus: Ikä- ja sairastavuusvakioitu kapitaatiomaksu= raha seuraa asiakasta periaate/ kunta/kuntayhtymä.
- ESH-kuluista lisäinsentiivi (esim. 3 viimeisen vuoden keskiarvon alittaminen tarkoittaa palkanlisää), samoin tukipalvelujen käytöstä insentiivi (labra, rtg.)
- Laatuvaatimukset

Lääkäreiden osuuskunta

- Lääkärit perustavat osuuskunnan lääkäripalveluiden tuotantoon
  - Vastaa näitä kansainvälisiä keikkafirmoja, mutta sillä erolla, että työn on tarkoitus tuottaa palkka osuuskunnan jäsenille, ei voittoa yritykselle.
  - Mahdollisen ylijäämän jaosta kehittämiseen ja bonuksiin sovitaan erikseen
  - Olisi kunnille halvempi ja tekijöille palkitsevampi kuin ”Keikkafirmat”

Kuntien perustama lääkäriosuuskunta

- Kilpailisi Attendon yms. kanssa markkinoista
  - Olisi aina halvempi kuin yksityinen (pahin keikkalääkäriin pyydetty palkka/vuosi 350.000€, Punkaharju?)
- Kunnilla lääkäriosuuskunta, joka toimisi tekijöiden kannalta samoilla tai paremmilla eduilla kuin yksityiset keikkafirmat
- Täytyy olla hyvät vetäjät

Pitäisikö kokeilla??

KOULUTUSOHJELMAEHDOTUS:
KUINKA PERUSTAN OSUUSKUNNAN!!

